

في بيتٍ آخرَ

– مالِكٌ *تأملُ*؟!
الشمسُ مُحْرِقَةٌ*
غداً حفلةٌ*.

– بلَى ولكن هؤلاءِ يَهْرُبُونَ من قِراءةِ
الدروسِ.
هم يتكاسلونَ* لاشكَّ.
– ولكن...!

– مَنْ هو؟

– لا أدري.
ذلك الولدُ.

– شيءٌ جميلٌ. بأيِّ مناسبةٍ؟

– أمّاه، تَعْقِدُ حَفْلَةً في
المدرسةِ.

– لِتُعَيِّنَ التَّلْمِيزَ المِثَالِيَّ.

إِسْتَيْقَظَ *قَبْلَ طُلُوعِ الفَجْرِ وَتَوَضَّأَ*
وَبَعْدَ الصَّلَاةِ، هَيَّأَ *نَفْسَهُ لِلذَّهَابِ*.
فَدَهَبَ وَخَدَهُ.

لا بأسَ.

– على أيِّ حالٍ، هل نذهبُ معاً يا
أمّاه؟

– يا بُنَيَّ، أَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ
غداً *مَوْعِدَ تَسْلِيمِ السَّجَادَةِ*
لِصاحبِها. لا أَقْدِرُ، آسِفَةٌ*.

في المدرسة

مَرْحَبًا تَفَضَّلُوا.

— شُكْرًا جَزِيلًا.

و بعد دقائق

بدأت المراسيم و بعد إجراء مَسْرَحِيَّةٍ * و أَسْوَدَةٍ .

نحنُ أَجْتَمَعْنَا هُنَا لِتَكْرِيمِ * تَلْمِذٍ مِثَالِيَّ . هو أَسْوَأُ * لِجَمِيعِ فِي الْأَخْلَاقِ وَ فِي الدَّرْسِ وَالْعَمَلِ . هَذَا هُوَ «سَعِيدٌ» .

— إلهي، ماذا أشاهد؟ هو ذلك البائع.

— بُنَيَّ، لَقَدْ اشْتَبَهْتُ لَا،
هو النَّاجِحُ فِي الْحَقِيقَةِ نَحْنُ
نَتَكَاسَلُ .

أَقْبِلْ * سَعِيدٌ وَ اسْتَقْبَلَهُ الْمَدِيرُ بِحَفَاوَةٍ * وَ بَعْدَ مَصَافِحَتِهِ * عَلَّقَ * عَلَى عُنُقِهِ * وَسَامَ * الْأَجْتِهَادِ وَالنَّشَاطِ . وَ مَنَحَهُ * جَائِزَةً .

ملاک تشخیص
صیغهٔ اول ماضی

بیش از سه حرف
یعنی مزید

مجرد و مزید

مُفَاعَلَةٌ

تَفْعِيلٌ

إِفْعَالٌ

فَاعِلٌ

فَعَّلَ

أَفْعَلَ

يُفَاعِلُ

يُفَعِّلُ

يُفْعِلُ

فَاعِلٌ

فَعَّلَ

أَفْعِلُ

چرا باب‌های مزید را می‌آموزیم؟

آموختن باب‌های مزید عبارت است از :

فواید

- ۱- آشنایی و فهم معانی فعل‌های مزید.
- ۲- استفاده از کتاب‌های لغت (چون اکثر فرهنگ‌های لغت براساس ریشهٔ سه حرفی تنظیم شده‌اند).
- ۳- آشنایی با مصدرهای ثلاثی مزید رایج در زبان فارسی.

و اکنون ادامهٔ موضوع ...

معرفت
تَفْعِيلٌ

۱- ماضی این باب بر وزن «تَفَعَّلَ» می‌آید : تَعَلَّمَ

۲- مضارع این باب بر وزن «يَتَفَعَّلُ» می‌آید : يَتَعَلَّمُ

۳- امر این باب بر وزن «تَفَعَّلْ» می‌آید : تَعَلَّمْ

۴- مصدر این باب بر وزن «تَفَعَّلَ» می‌آید : تَعَلَّمْ

حال به این سؤالات پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و امر فعل «صَدَّقَ» از باب «تَفَعَّلَ» کدام است؟
- ۲- صیغۀ اوّل ماضی در باب «تَفَعَّلَ» چند حرف زاید دارد؟
- ۳- آیا می‌توانید سه مصدر از باب تَفَعَّلَ را که در فارسی به کار می‌رود، ذکر کنید؟
- ۴- جاهای خالی را پر کنید :
- هُم (تَصَدَّقَ) - اَنَا (يَتَصَدَّقُ)

معرفة تفاعل

- ۱- ماضی این باب بر وزن «تَفَاعَلَ» می‌آید : تَكَاتَبَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يَتَفَاعَلُ» می‌آید : يَتَكَاتَبُ
- ۳- امر این باب بر وزن «تَفَاعَلْ» می‌آید : تَكَاتَبْ
- ۴- مصدر این باب بر وزن «تَفَاعَلْ» می‌آید : تَكَاتَبْ

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و امر فعل «قَبِلَ» از باب «تَفَاعَلَ» کدام است؟
- ۲- صیغۀ اوّل ماضی در باب «تَفَاعَلَ» چند حرف زاید دارد؟
- ۳- فعل «تَضَارَبَ» ماضی است یا مضارع؟
- ۴- آیا از مصدر باب تفاعل کلماتی در زبان فارسی به خاطر دارید؟
- ۵- جاهای خالی را پر کنید :
- هِيَ (تَعَارَفَ) - هُم (يَتَعَارَفُ)

معرفة افتعال

- ۱- ماضی این باب بر وزن «اِفْتَعَلَ» می‌آید : اِكْتَسَبَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يَفْتَعِلُ» می‌آید : يِكْتَسِبُ
- ۳- امر این باب بر وزن «اِفْتَعِلْ» می‌آید : اِكْتَسِبْ
- ۴- مصدر این باب بر وزن «اِفْتِعَالْ» می‌آید : اِكْتِسَابْ

صیغۀ اوّل ماضی بر وزن «تَفَاعَلَ» می‌آید؛ آیا حرف «تاء» از حروف مضارعه است؟

«اِحترموا» هم در فعل «امر» است و هم «ماضی». تشخیص میان این دو چگونه است؟
اِحترموا ، احترموا

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و امر فعل «حَرَمَ» از باب «اِفْتَعَال» کدام است؟
- ۲- صیغهٔ اوّل ماضی در باب «اِفْتَعَال» چند حرف زاید دارد؟
- ۳- آیا از مصدر باب اِفْتَعَال کلماتی را در زبان فارسی به کار می‌بریم؟
- ۴- جاهای خالی را پر کنید : - اَنْتُمْ ... (يَعْتَدِلُ) - اَنْتَنْ ... (يَعْتَدِلُ «امر»)

معرفت

الْفَعَال

- ۱- ماضی این باب بر وزن «اِنْفَعَلُ» می‌آید : اِنْقَلَبَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يَنْفَعِلُ» می‌آید : يَنْقَلِبُ
- ۳- امر این باب بر وزن «اِنْفَعِلُ» می‌آید : اِنْقَلِبْ
- ۴- مصدر این باب بر وزن «اِنْفَعَالُ» می‌آید : اِنْقِلَابُ

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و امر فعل «جَمَدَ» از باب اِنْفَعَال کدام است؟
- ۲- باب «اِنْفَعَال» چند حرف زاید دارد؟ (معیار، فعل ماضی است)
- ۳- آیا در باب «اِفْتَعَال» و «اِنْفَعَال» تفاوتی از لحاظ قرار گرفتن حروف زاید مشاهده می‌کنید؟
- ۴- آیا از مصدر باب «انفعال» در زبان فارسی کلماتی را سراغ دارید؟
- ۵- جاهای خالی را پر کنید : - اَنَا ... (يُنْصِرُفُ) - اَنْتَنْ ... (يُنْصِرُفُ «امر»)

معرفت

اِسْتِفْعَال

- ۱- ماضی این باب بر وزن «اِسْتَفْعَلُ» می‌آید : اِسْتَحْرَجَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يَسْتَفْعِلُ» می‌آید : يَسْتَحْرِجُ
- ۳- امر این باب بر وزن «اِسْتَفْعِلُ» می‌آید : اِسْتَحْرِجْ
- ۴- مصدر این باب بر وزن «اِسْتَفْعَالُ» می‌آید : اِسْتِحْرَاجُ

«اِسْتَشْرَى» و «اِنْقَلَبَ» کدام از باب «اِفْتَعَال» است و کدام «اِنْفَعَال»؟

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و امر فعل «قَبِلَ» از باب «اِسْتِفْعَال» کدام است؟
- ۲- باب استفعال چند حرف زاید دارد؟
- ۳- آیا میان معنای «قَبِلَ» و «اِسْتَقْبَلَ» تفاوتی را مشاهده می‌کنید؟
- ۴- آیا معمولاً میان معانی فعل‌های مجرد و مزید تفاوتی وجود دارد؟ مثال بزنید.
- ۵- جاهای خالی را پر کنید : - هُمْ ... (اِسْتَقْبَلُ) - اَنْتَ ... (يَسْتَقْبِلُ «امر»)

با دانستن ابواب مزید تقریباً تمامی افعال را شناخته‌ایم.

التمرين الأول

عَيِّن الصَّحِيحَ عَلَى حَسَبِ النَّصِّ :

- ١- اِعْقَدَتِ الْحَفْلَةَ لِتَعْيِينِ التَّلْمِيذِ النَّاجِحِ.
- ٢- اَلتَّلْمِيذُ الْمَثَالِيُّ يَسْتَعْمِلُ بِالدَّرَاسَةِ وَ يَبِيعُ الصُّحُفِ.
- ٣- اَلَّذِي يَدْرُسُ وَ يَعْمَلُ لَا يُمَكِّنُ لَهُ النَّجَاحَ.
- ٤- اَلَّذِي يَجْمَعُ بَيْنَ الْعَمَلِ وَ الدَّرَاسَةِ يَعْرِفُ قِيَمَةَ الْوَقْتِ.

التمرين الثاني

عَيِّن الأفعالَ المزيّدة ثم أكْتُبْهَا فِي مَكَانِهَا الْمُنَاسِبِ :

١- ﴿يَتَّقِلِبُ﴾ * إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿﴾

٢- ﴿جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنَافِقِينَ﴾

٣- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَ نَذِيرًا﴾

٤- ﴿رَبَّنَا ... كَفَرْنَا سَنَاقِتُنَا﴾

٥- ﴿اسْتَكْبَرَ هُوَ وَ جُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ﴾

التمرين الثالث

اكْمِلِ الْقُرَاعَ مُنَاسِبًا لِلضَّمِيرِ :

أَنْتُمْ	أَنْتُنَّ	أَنْتُمَا	هُمَا	هُنَّ	هُم	
إِسْتَضَعْتُمْ			إِسْتَضَعْنَا			ماضي إِسْتَضَعْتُمْ
	تَتَعَارَضْنَ			يَتَعَارَضْنَ		مضارع يَتَعَارَضْنَ
		تَعَلَّمَا				امر تَعَلَّمَا

اُكْتُبْ كُلَّ فِعْلٍ فِي مَكَانِهِ الْمُنَاسِبِ :

اِفْتَتَحَ، اِجْتَبَا، نَكْتَسِبُ، تَبَسَّمَ، يَنْتَصِرُونَ،
اِنْصَرَفَ، اِشْتَرَكْنَا، اِنْقَلَبَ، تَنْزَلُ، تَبْسِطُ

اِنْفِعَال

تَفْعُل

اِفْتِعَال

عَيِّنِ الصَّحِيحَ :

١- لَا يَسْتَسْلِمُ الْأَحْزَارُ لِلظُّلْمِ . انسان های آزاده در برابر ظلم..... .

تسلیم نشدند ○ تسلیم نمی شوند ○ نباید تسلیم شوند ○

٢- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ! جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ.....﴾ ای پیامبر، با کافران و منافقان..... .

جهاد کردی ○ جهاد می کنی ○ جهاد کن ○

٣- تَعَلَّمَ حُسْنَ الْاِسْتِمَاعِ كَمَا تَتَعَلَّمُ حُسْنَ الْحَدِيثِ .

خوب گوش کردن را همان طور که خوب صحبت کردن را..... .

بیاموز - آموختی ○ می آموزی - آموختی ○ بیاموز - می آموزی ○

- گاهی در ترجمه فعل‌های باب تَفَاعُل و مُفَاعَلَة به آوردن یک «با» نیاز داریم.
- فعل‌های باب «انفعال» به صورت «لازم» ترجمه می‌شوند.
- فعل‌های باب «افتعال» و «تفعل» لازم و گاهی متعدی هستند.
- فعل‌های باب «استفعال» غالباً متعدی هستند.

ترجمه زیر را بخوانید و اصلاحات لازم را در آن انجام دهید :

«الْشَّهَامَةُ»

سَمِعَ الْغَزَالُ الصَّغِيرُ كَلَامَ الْأَسَدِ وَ الدَّبِّبِ. هُمَا يَتَحَدَّثَانِ وَيَتَفَاخِرَانِ بِقَتْلِ الْحَيَوَانَاتِ وَ السَّيْطَرَةِ عَلَى الْغَابَةِ.

دلآوری

آهوی کوچک سخن شیر و روباه را می‌شنود. آن دو صحبت می‌کنند و به کشتن جانوران و چیرگی بر ناتوان‌ها افتخار می‌کنند.

عِنْدَمَا رَجَعَ الْغَزَالُ سَأَلَ أُمَّهُ: يَا أُمَاهُ، عِنْدَمَا يَفْتَخِرُ الْآخَرُونَ بِقُوَّتِهِمْ نَحْنُ بِمَاذَا نَفْتَخِرُ؟!
وقتی که آهو رفت؛ از مادرش پرسید: مادر جان، هنگامی که آنان به نیرویشان افتخار می‌کنند ما به چه چیزی افتخار کنیم؟

قَالَتْ الْأُمُّ: نَحْنُ نَحْمَلُنَا صُعُوبَةَ الْحَيَاةِ بِشَّهَامَةٍ بَيْنَ هَذِهِ الْوَحُوشِ سَنَوَاتٍ طَوِيلَةٍ وَلَكِنْ مَا انْهَزَفْنَا وَ مَا تَرَكْنَا الْغَابَةَ وَ اكْتَسَبْنَا رِزْقَنَا.

مادر پاسخ داد: ما سال‌هایی طولانی میان این جانوران وحشی با شهامت یک سال طولانی را تحمل کردیم ولی شکست نخوردیم و خانه را رها نکردیم و روزی به دست آوردیم.
هذا فَخْرُنَا يَا وَلَدِي. اِبْتَسَمَ الْغَزَالُ وَ رَفَعَ رَأْسَهُ بِاِفْتِخَارٍ.
ای فرزندم، این افتخار است. آهو خندید و سرش را با افتخار بلند کرد.

الف : با توجه به معنی فعل های زیر، ترجمه آیات را کامل کنید. نوع، صیغه و مصدر فعل های تعیین شده را بنویسید :

تَكَبَّرَ (تکبر ورزید) اِسْتَكْبَرَ (سرکشی کرد) كَبَّرَ (بزرگ داشت)

۱- ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ (أعراف / ۱۴۶)
به زودی کسانی را که در زمین به ناحق ، از آیاتم روی گردان خواهم ساخت.
نوع صیغه مصدر

۲- ﴿اِسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ (قصص / ۳۹)
او و سپاهیانش به ناحق در زمین
نوع صیغه مصدر

۳- ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ، قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبِّكَ فَكَبِّرُ﴾ (مدثر / ۱-۳)
ای جامه در سر کشیده، برخیز و بیم ده و پروردگارت را
نوع صیغه مصدر

ب : دو آیه زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید :

﴿فَاَسْتَغْفِرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ﴾ (آل عمران / ۱۳۵)
پس برای گناهان خویش آمرزش خواستند و کیست جز خدا که گناهان را ببامرزد؟
﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾ (نصر / ۳)
پس به ستایش پروردگارت تسبیح گوی و از او آمرزش بخواه که او بسیار توبه پذیر است.

سؤال

- ۱- تفاوت میان غَفَرَ و اِسْتَغْفَرَ از جهت معنی چیست؟
- ۲- تفاوت میان غَفَرَ و اِسْتَغْفَرَ از جهت لفظ چگونه است؟